

Нестор КОЗІЙ

МЕДАЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ І ПРОМИСЛОВИХ ВИСТАВОК ГАЛИЧИНИ ТА БУКОВИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Українці, будучи позбавленими тривалий час національної державності, практично не мали можливості відзначати важливі події та явища історії власними державними медалями. Однак, розглядаючи мистецькі здобутки у фалеристиці, що стосуються наших земель, та вникаючи у зміст і хронологію появи цих здобутків, приходимо до висновку, що багато з них безпосередньо пов'язані з історією українського народу й України.

У той же час у монографіях, присвячених як українській історичній тематиці, так і суміжним історичним наукам майже немає досліджень про медальерні пам'ятки ХІХ — початку ХХ ст., зокрема, про медалі, присвячені серії господарських та етнографічних виставок, що відбулися у Галичині й Буковині. На щастя, ці пам'ятки збереглися у природі — в музейних і приватних збірках.

У другій половині ХІХ ст. підприємці та інтелігенція висунули програму розвитку економіки Галичини. Під тиском зацікавлених сил, які протестували проти чужинецької експлуатації господарства Галичини, Крайовий сейм ухвалив заходи, спрямовані на підвищення загальної та фахової освіти населення, додаткове фінансування економіки, поліпшення стану ґрунтів і розширення мережі шляхів. Здійснення цих заходів привело до підвищення продуктивності сільського господарства, розвитку традиційних та нових видів промислів, зокрема нафтового й хімічного, підвищення культури населення. Отже, з'явилась потреба експонувати й рекламувати крайову продукцію, і не тільки в межах країв, а й у всій державі.

Найповніше задовольняли цю потребу в Галичині й Буковині крайові господарські виставки, у яких брали участь українці, часто як співзасновники та організатори. Українське населення не мало змоги здобувати господарські знання зі спеціальної літератури через брак коштів та низький рівень освіти. Тільки заможніші користали з такої господарської преси, як "Добрі ради", "Господарь и промышленник", а згодом — "Економіст" та "Господарська часопись". Тому для українців участь у крайових виставках була доброю нагодою набути передового досвіду господарювання на нових засадах, реально оцінити вартість своєї продукції, згуртувати продуктивні сили, а водночас виразити свою національну самобутність та культуру.

Влаштована з ініціативи Галицького господарського товариства Перша хліборобсько-промислова вистава 1877 р. у Львові була вельми скромна і мала характер суто польський. Та все ж її господарське значення для краю було помітне — вона дала поштовх до економічного та промислового розвитку Галичини.

Використавши допомогу Росії для ширення своєї популярності серед українців, москвофільське Товариство ім. Качковського влаштувало 1880 р. Господарсько-етнографічну виставку в Коломиї. Відтоді крайові виставки, присвячені здобуткам народного господарства й культури, стали традиційними. Від 1892 р. до першої світової війни в Галичині й Буковині відбулось десять таких виставок.

Щоб дати хоч приблизне уявлення про характер тих виставок та внесок у них українського населення, коротко перелічимо головні експонати виставок у Коломиї 1880 р. та у Львові 1894 р.

Виставка в Коломиї була розміщена в павільйоні на 253 кв. м та на майдані довкола павільйону. В 11 відділах павільйону експонувалось крайову продукцію: плоди городів та полів, продукти переробки плодів, корисні копалини, вироби ремісничих промислів, різьби, вишивки та оправи книг. На майдані були представлені сільськогосподарські машини й знаряддя, церковні дзвони, моделі вуликів та худоба.

Загальна крайова виставка 1894 р. у Львові була зорганізована на державному рівні. Її гарантійний фонд становив 200 тисяч гульденів. Займаючи 1300 арів, вона налічувала понад 130 павільйонів, в яких була зосереджена в широкому асортименті лісова, гірнична, хімічна, нафтова та будівельна продукція. Українці експонували свої вироби в павільйонах городництва-садівництва, харчових та дерев'яних виробів, декоративної кераміки і продукції ремісничих промислів. Надбання української культури було представлене в літературно-фотомистецькому та етнографічному павільйонах, а церковне мистецтво — в павільйоні у вигляді гучульської церкви.

Більшість згаданих виставок мала загальнодержавне господарське та культурне значення. Тому на їх честь крайові ради Галичини й Буковини випустили пам'яткові й нагородні медалі.

На той час придворними медальєрами у Відні були К. Радницький, Й. Таутенгайн, А. Шарф, С. Шварц, Ф.-К. Павлик, П. Брейтгут, Р. Маршаль та Швердтнер. Серед їхніх праць варто відзначити найкращі медалі К. Радницького, присвячені А. Замойському на честь відкриття пароплавства на Віслі, Л. Сапезі — від галичан, С. Потоцькій — від краків'ян та В. Дідушицькому — від учасників Рільничо-промислової вистави 1877 р. у Львові. Авторами більшості медалей, присвячених виставкам у Галичині, були львівські медальєри А. Шиндлер, Н. Штернберг та Г. Шапіра.

При поділі медалей за призначенням було закладене твердження, що до пам'яткових належать медалі, на яких є всі ознаки, що характеризують виставку, але нема написів про зміст та ранг нагороди. Однак, мабуть, не завжди цього розмежування додержували, бо окремі срібні пам'яткові медалі могли використовувати і як нагороди.

Першу рільничо-промислову виставу у Львові 1877 р. увічнив Н. Штернберг в цинковій медалі, Д.— 37,5 мм, яка в класичному стилі прославляє досягнення науки, впроваджені в господарство. Алегорична композиція зображає грецьку богиню Афіну — опікунку наук і мистецтв,

промислу та ремесел. У лівій руці вона тримає колосся — плоди землі, а правою спирається на вулик. Її оточують рільничі та промислові знаряддя праці й паротяг. Композиція навіює думку про перевагу розвитку промисловости над сільським господарством. Зворотний бік медалі прикрашено крайовим гербом Галичини та зображенням головного павільйону виставки. Написи на медалі подані тільки польською мовою.

Цій же виставі присвятив свою, теж виконану в класичному стилі бронзову медаль; Д.— 55,7 мм, Г. Радницький. Зміст її він розкрив надзвичайно просто, хоч і не створив за допомогою композиції повноцінного образу виставки. На аверсі автор вмістив у вінку з лаврової та дубової гілок повернену вліво завітчану колоссям пшениці дівочу голову з кучерями та зірочкою над нею. На зворотному боці видно перев'язаний стрічками лавровий вінок з картушами, на яких зображено символи гірництва, транспорту, техніки та ремесла, і напис польською мовою.

Різновидом цієї медалі є нагорода для працівників виставки, яка відрізняється від попередньої медалі тим, що виконана з т. зв. "білого металу", а замість вінка має напис: "DLA WSPÓŁPRACOWNIKÓW".

У порівнянні з попередніми дуже скромний вигляд має медаль Д. 35 мм з цинку або бронзи Г. Шапіри, присвячена Господарсько-етнографічній виставці 1880 р. в Коломиї, хоча цю виставку відвідав монарх Франц Йосиф I, на що вказує напис. На аверсі у вінку з лаврової та дубової гілок зображений герб Коломиї на щиті французької форми, увінчаному короною,— половина двоголового орла поряд з половиною поля, густо заштрихованого вертикальними лініями. Написи про виставку подано лише польською мовою, хоч вона була організована з ініціативи українського товариства.

Рільничо-промислової виставі 1882 р. в Перемишлі присвятив срібну медаль, Д.— 41 мм, Ф. Лайсек. Додержуючи традиції класицизму, він в алегоричній композиції лаконічно висловив похвалу здобуткам плуга й молота: з піднятим вінком жінка в легкій сукні тримає молоток, опертий на ковадло, перед яким розміщено трикутник та колоски пшениці. Зворотний бік медалі оздоблено лавровим вінком, у якому вміщено напис: "MEDAL ZASŁUGI", котрий підтверджує, що медаль служила нагородою.

На ознаменування цієї ж виставки Й. Таутенгайн викарбував у класичному стилі бронзову медаль, Д.— 57 мм, на аверсі якої зображено голову Франца Йосифа I в лавровому вінку, голова повернена праворуч. На зворотнім боці алегорична сцена зображає ангела, який кладе вінок зі стрічками на голову дівчини у довгій сукні з короткими рукавами. Вона, сидячи на постаменті, спирається рукою на молоток, опертий на ковадло, за яким видно прядку. Праворуч лежить сувій та стоять оперті до постаменту книжка й механічне колесо. Автор, не відступаючи від традиції, зображає як головну постать жінку, видно, символічно підкреслюючи господарську важливість переважного розвитку промисловости. Напис німецькою мовою: "EHRENPREIS K. K. HANDELS — MINISTERIUM IN WIEN" — свідчить про те, що медаль була почесною нагородою міністерства торгівлі австрійського уряду. Про належність медалі до вже згаданої виставки дізнаємось з напису на гурті — "WYSTAWA W PRZEMYŚLU 1882".

Від медалі, випущеної до виставки 1880 р. в Коломиї, олов'яна медаль Г. Шапіри, яку він присвятив Виставі бджолярсько-городничій та домашнього промислу 1884 р. в Тернополі, відрізняється головно матеріалом, назвою виставки та гербом Тернополя — на щиті французької форми вміщено шестипроменеву зірку над місяцем-молодиком, який лежить.

Подібною за композицією до попередньої медальєр Швердтнер за сюжетом Ромштофера викарбував бронзову медаль, Д.— 50,4 мм — на честь Господарської вистави 1886 р. в Чернівцях. У центрі аверса вміщено герб Чернівців: на горностаєвій мантиї під королівською короною — щит французької форми, на якому зображено голову корови та три шестипроменеві зірочки. Герб оточує вінок зі зв'язаних стрічкою стебел пшениці та букової гілки, що говорить про відмову автора від традиції на користь крайових символів добробуту й певности. Зворотний бік цікавий написами румунською, німецькою та українською мовами — “MERITULUI”, “DEM VERDIENSTE”, “ЗАСЛУЖЬ”, розміщеними у стилізованому хресті, що утворився від з'єднання декоративних дужок. У кутах хреста подано символи рільництва, лісництва, техніки та гірництва. Композицію оточують написи “EXPOSITIONE” (рум.), “AUSSTELLUNG” (нім.), “ВЫСТАВКА” “CZERNOWITZ 1886”, а між ними розміщено орнаментальні знаки. Ця медаль не тільки підтверджує участь українців у виставці, а й засвідчує повагу до їхньої національної гідности.

Виставу будівельного промислу 1892 р. у Львові увічнив у класичній медалі з бронзи (другий варіант — з “білого металу”), Д.— 50 мм, медальєр А. Шиндлер. Алегоричний образ переконливо символізує динамічний розвиток будівництва: жінка в легкій сукні, подібна до римської богині в хітоні, сміливо крокує вліво з вимірними приладами будівельників. Поруч неї дівчинка несе план будівлі, а хлопчик — капітель колони. На зворотному боці медалі розміщено в лавровому вінку стилізований герб Львова на щиті німецької форми з круговим написом польською мовою про виставку.

Загальній крайовій виставі 1894 р. у Львові присвячено велику серію пам'яткових та нагородних медалей.

Найцікавішою з них є бронзова медаль з вушком, Д.— 33,5 мм, яку невстановлений автор виконав у реалістичному стилі, на відміну від переважної більшості розглянутих зразків. На аверсі медалі зображено жінку в довгій сукні та плащі, яка сидить на постаменті, спершись правою рукою на голову лева, якою завершений щит, а ліву — подавши чоловікові, що стоїть, піднявши вгору палаючий смолоскип. Ліворуч від них видно ковадлю з молотом, а нижче — сніп, праворуч — палітру з пензлями й дзбанок на розстеленій тканині. Композицію оточує напис: “ЗАГАЛЬНА ВИСТАВА КРАСВА У ЛЬВОВІ 1894”. Слово “красва” замість “краєва” свідчить, що медаль виконав неукраїнець. У композиції вперше використано чоловічу постать, яка символізує освіту.

Середину реверса медалі займає зображення головного павільйону виставки, вище та нижче від якого розміщено частини півкруглого напису: “ПІД ПРОТЕКТОРАТОМ НАЙЯСЬНІЙШОГО ЦІСАРЯ І КОРОЛЯ ФРАНЦ ЙОСИФА І”. Такі медалі були призначені для українців — учасників виставки, мабуть, як нагороди, і носили їх на стрічках. Оскільки в збірках колекціонерів вони трапляються найчастіше, можна припустити, що тираж їх випуску був досить значний. Відома також медаль,

аналогічна щойно описаній за композицією, формою та зображенням, тільки з написами польською мовою.

Аверс першої пам'яткової медалі, Д.— 50 мм, яку присвятив львівській виставі 1894 р. А. Шиндлер, аналогічний аверсу медалі на честь виставки будівничого промислу 1892 р. В центрі зворотного боку медалі є напис польською мовою про виставку, оточений лавровим вінком, на якому зображені на овальних щитах символи столярства, різьбярства, музики, образотворчого мистецтва, механіки, золотарства, друку та ливарства. Композиція аверса медалі промовисто символізує розвиток будівництва, але характер загальної крайової виставки, на якій були показані експонати з багатьох ділянок народного господарства й культури, не віддзеркалила.

Друга медаль А. Шиндлера, виконана з бронзи, Д.— 63,5 мм, представляє на аверсі реалістичну композицію, яка алегорично виражає ідею об'єднання продуктивних сил Галичини. Дві жінки в легких сукнях, які, сидючи, подали собі руки, одна — з дзбанком, а друга — з палітрою, символізують творчу єдність, звільнення від важкої праці селян та митців. На задньому плані зображено косаря, що спирається на одну з двох корів. Ця частина сцени мала демонструвати здобутки у тваринництві. Внизу композиції розміщено картуш, обв'язаний в нижній частині стрічкою з помпонами. На картуші — овальний щит, на якому зображено сніп пшениці. Такою презентативною оздобою автор, мабуть, хотів підкреслити особливу цінність для Галичини хліборобства. Аверс медалі карбував А. Попель.

Зворотний бік медалі мало чим відрізняється від реверса попередньої медалі. Тут основний напис польською мовою про виставку облямовує орнаментована смуга, на якій у восьми овалах з оздобами розміщені символи головних галузей господарства та культури краю — рільництва, ремесла, письменства й музики, торгівлі, лісового господарства, будівництва, образотворчого мистецтва та промислів.

Серед медалей на честь львівської вистави 1894 р. винятковим образом багатством привертає увагу срібна медаль, Д.— 63 мм, яку виконали в класичному стилі К. Гошен та Г. Нох. На аверсі зображено величаву й поетичну сцену. В променях світла напівоголена жінка з крилами на руках сидить на підвищенні та кладе вінки на голови двох так само оголених жінок, які сидять і повернені одна до одної: праворуч — та, що оперта ліктем на ковадло, з молотком у другій руці; ліворуч — друга з палітрою та пензликом. Довкола і нижче жінок розміщено знаряддя виробництва — прес, плуг, зубчаті колеса тощо. Ще нижче відтворено мініатюрну панораму виставки.

В алегоричній композиції цієї медалі втілено цілеспрямований образ: опікунка прогресу — австрійська монархія нагороджує промисловість та культуру Галичини за визначні досягнення, представлені в експозиції вистави.

Реверс медалі не складний — за зігнутою пальмовою гілкою подано напис про виставу польською мовою. З огляду на цінність композиції та матеріалу медаль служила за почесну нагороду.

Й. Таутенгайн присвятив львівській виставці срібну медаль, Д.— 57 мм як почесну нагороду міністерства торгівлі австрійського уряду. За композицією та змістом вона аналогічна медалі на честь виставки 1886 р. в

Чернівцях, тільки має інший напис на реверсі й гурті. Друга срібна медаль Й. Таутенгайна на честь цієї вистави (Д.— 40 мм) вирішена в класичному стилі — традиційно та дуже просто. На аверсі зображено портрет Франца Йосифа I, голова повернута вправо та вміщено напис про його титули латиною, а на зворотному боці — герб Австро-Угорщини та напис польською мовою про виставку. Слова “NAGRODA PAŃSTWOWA” свідчать про те, що медаль була державною нагородою.

Ювілейній виставі 1902 р. Політехнічного товариства у Львові присвячено бронзову медаль, Д.— 50 (автор не встановлений). На аверсі — звернена вправо дівчина в легкій сукні, вишитій спереду квітами, з квіткою у волоссі прожектором освітлює промисловий краєвид міста, лівою рукою піднявши лаврову гілку. Ця алегорія реалістично відображає визначні здобутки та перспективу розвитку промисловости Львова завдяки поширенню політехнічної освіти. Довгий напис дещо знижує відчуття простору панорами. Як на аверсі, так і на реверсі написи — польською мовою.

На честь виставки крайового промислу 1904 р. в Самборі викарбував срібну медаль, Д.— 50,4 мм, син Г. Шапіри. На аверсі зображено алегоричну композицію, у якій повернена ліворуч дівчина в довгій сукні з короткими рукавами та накиненою на рамено хустиною підняла правою рукою вінок зі стрічкою, а лівою спирається на зубчате колесо. Ліворуч неї стоїть сніп пшениці та ковадло, на яке опертий молоток, а внизу — граблі, серп, ковальські кліщі. За дівчиною, яка сидить, — розгорнена фабрична панорама з димарями та електричним світільником.

Реверс медалі характерний обрамленням у стилі рококо. Тут послідовно, одна за одною розміщені рамки — дужкова, у вигляді дрібної пружини, лінійна та рамка у вигляді пластинчастої пружини, навитої на дріт. В цьому обрамленні подано напис польською мовою про виставку, а нижче — герб Самбора: олень на щиті німецької форми під короною, декорованому лавровим вінком зі стрічками. Медаль, з огляду на рівень її виконання, була, мабуть, нагородою за видатні заслуги.

1908 р. у Львові відбулася ювілейна міжнародна вистава кулінарії, на якій експонувались куховарські та споживчі вироби, напої, предмети гігієни та інше. Аверс випущеної на її честь бронзової медалі Д. 60 мм виразно й поетично відображає в алегорії світове значення досягнень кулінарного хисту та гігієни обслуговування споживачів. Сидячи на постаменті між глобусом та чашею зі змією, напівоголена жінка тримає вазу з голубом і споглядає на півня та лаврову гілку біля її ніг праворуч. З-за обрїю сходить сонце та осяє голову жінки. Зворотний бік медалі має традиційний вигляд: у центрі на щиті німецької форми зображено герб Львова, над щитом подано рік виставки, а нижче — напис: “LWÓW”. Герб та написи здоблено лавровим вінком, переплетеним навхрест стрічками, а за ними по колу розміщено напис польською мовою: “JUBILEUSZOWA MIĘDZYNARODOWA WYSTAWA KUCHARSKO-SPOŻYWCZA NAPOL. HYGIENY ETC”.

Перша українська хліборобська вистава відбулася у Стрию у 1909 р. Їй присвячена медаль-нагорода, Д.— 55, виконана з “білого металу”. На медалі зображено оригінальну реалістичну композицію: в смугастих променях сонця, яке сходить із-за гір, селянин у довгій сорочці та сердаку босоніж оре обліг. Цей переконливий ліричний образ з великою емоційні-

стю промовляє про тяжку працю та бідність галицького селянина, який у глибокій задумі про майбутнє врожаю здобуває мужньо хліб насущний для народу. Вище по колу вміщено напис: "ПЕРША УКРАЇНСЬКА ХЛІБОБОРСЬКА ВИСТАВА В СТРИУ".

На реверсі розміщено напис: "В ПРИЗНАННЮ ТРУДІВ І ЗАСЛУГ", нижче на картуші — дата "1909", а по колу в круглій рамці — праворуч серед трав і моху стоять два солом'яні вулики, над якими літають бджоли, ліворуч росте дуб з розлогим гіллям як символи добробуту та громадянської мужності. Ця медаль водночас підтверджує поважні успіхи української інтелігенції в справі організації виставок та зростання громадсько-політичної активності українців Галичини.

Відзначення Першої української хліборобської вистави в Стрию чудовою українською медаллю в стилі реалізму дає підставу вважати, що медальєр, її автор, досяг високого рівня майстерності, та не міг займатись рідною тематикою з огляду на політичні перешкоди та нестачу коштів.

У композиції аверса пам'яткової бронзової медалі, Д.— 48,4 мм, присвяченої Виставі праць учнів рукоділля у Львові (1911), зібрано символи міста, торгівлі та ремесла — герб Львова, увінчаний королівською короною, оточений лавровими гілками, на яких розміщено смолоскип з обвитими навколо нього зміями, молоток та зубчате колесо. Внизу є монограма медальєра — букви "E" та "U", а довкола напис польською мовою: "IZBA HANDLOWA PRZEMYSLOWA WE LWOWIE". Традиційний вигляд має зворотний бік медалі, на якому у вінку з лаврової та дубової гілок розміщено впалий напис польською мовою про виставку та відзначено її організатора.

У Галичині другої половини XIX — початку XX ст. з ініціативи інтелігенції та при сприянні австрійської адміністрації засновано низку господарських товариств. Досить згадати Об'єднане Галицьке товариство для городництва та бджільництва, Товариство професійних городників у Львові, а серед українських товариств — "Кредитовий союз", "Молочарський союз" та "Сільський господар". Вони взялися до активної праці, щоб допомогти сільському населенню вийти з лихварської заборгованості, фінансової скрути та оволодіти прогресивними методами ведення господарства. Згадані товариства також влаштовували оглядові вистави досягнень своїх членів у певній галузі сільського господарства та нагороджували учасників медалями.

На аверсі латунної медалі Об'єданого Галицького товариства для городництва і бджільництва, Д.— 41,4 мм, реалістично зображено дівчину в довгій сукні з короткими рукавами, яка сидить і правою рукою спирається на книжку, поставлену на вулик, з якого вилітають бджоли, у лівій руці вона тримає яблуко з гілочкою над вазоном з рослиною. На тлі композиції видно яблуню з плодами. Такими символами автор лаконічно зобразив органічну єдність городництва та бджільництва краю, яка дала змогу досягти значних результатів у цій ділянці господарства. На зворотному боці подано лише написи польською мовою: по колу — назва товариства, а в середині — "W UZNANIU ZASLUG NA POLIE OGRODNICTWA I PSZCZELNICTWA".

Товариству професійних городників у Львові присвятив свою майстерну за композицією бронзову медаль, Д.— 55 мм, Й. Хрїстльбауер.

Аверс медалі вражає величністю та ліричністю алегоричної композиції. Біля груші, на якій рясніють плоди, праворуч, вклякнувши на лівé коліно, селянин у довгій сорочці, штанах та чоботах, в шапці-рогативці, лівою рукою спираючись на рискаль, дарує плід римській богині Церері, опікунці рослин. Ліворуч богиня легко дотикає гілку, а правою рукою вказує на промені сонця, яке сходить із-за Княжої гори у Львові. По обох боках пари осіб стоять вазони з рослинами, а під грушею лежать зірвані плоди. Тло композиції заповнює панорама Львова, яку видно з півдня.

У композиції низки медалей, присвячених господарській тематиці, як головні персонажі традиційно виступають богині античного світу. Зображення в одній сцені селянина початку ХХ ст. та античної богині децю знижує достовірність композиції з огляду на історичну несинхронність. Проте автор чудово зумів прославити досягнення садівництва та підкреслити цінність цієї галузі для майбутнього міста Львова.

Реверс, виконаний впалим карбуванням, — простіший. Тут зображена мапа Галичини, яка символізує, мабуть, поширення досвіду городництва в межах краю. Крім того, подано написи польською мовою: вгорі — назву товариства, внизу — “ZA ZASŁUGI NA POLU OGRODNICTWA”.

Про карбування медалей для нагородження учасників садівничих виставок на Буковині можна припускати на підставі ухвали товариства садівників, у якій викладено клопотання перед крайовим віділом у справі розвитку садівництва¹.

Окрему групу медалей, пов'язаних з господарством Галичини й Буковини, становлять державні та крайові нагороди. Оскільки нагороджували цими медалями постійно, на них не вказано року випуску.

На аверсі виконаної з “білого металу” медалі “Знак похвали”, Д.— 31,5 мм, у традиційній композиції зображено портрет Франца Йосифа I, голова повернута вправо, та вміщено напис по колу про його титули, а на зворотному боці — у вінку з дубової та лаврової гілок напис: “SIGNVM LAVDIS”. У верхній частині медаль прикріплена до корони, завершеної хрестиком та кільцем. Довжина всієї нагороди — 51,5 мм. Медаль носили на стрічці.

Срібна медаль роботи Й. Таутенгайна “Державна нагорода за сільсько-господарські заслуги”, Д.— 40 мм, як і попередня, має традиційну композицію, за винятком напису про нагороду, який виготовлено готичним шрифтом.

Цікава, хоч і позбавлена будь-яких оздоб, бронзова медаль, Д.— 38,3 мм, аверс якої заповнений зображенням герба Австро-Угорщини у вигляді стилізованого двоголового орла під короною з атрибутами влади та гербами Австрії й Угорщини. На реверсі вміщено лише напис німецькою мовою: “GANZE TAGES ARBEIT”, вгорі — зірочка, внизу — роздвоєна посередині лінія. Ця нагорода була, мабуть, доступна звичайним робітникам — нею нагороджували за світловий день праці на важливих державних об'єктах, таких, як будівництво залізниці.

За старанну годівлю коней нагороджували селян бронзовою медаллю Д.— 34 мм. На її аверсі — погруддя молодого Франца Йосифа I в регаліях, повернене традиційно вліво, довкола — напис латиною про його титули, а на зворотному боці — напис польською мовою про вже згадану заслугу.

¹ Див.: Буковина.— 1900.— Ч. 1.

1

2

3

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини:

- 1 — пам'яткова медаль Першої крайової рільничо-промислової виставки у Львові. 1877 р.;
- 2 — нагородна медаль Крайової рільничо-промислової виставки 1877 р. у Львові;
- 3 — пам'яткова медаль Етнографічної виставки 1880 р. в Коломиї

4

5

6

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (продовження):

4 — нагородна медаль заслуги Рільничо-промислової виставки
1882 р. у Перемишлі;

5 — медаль — почесна нагорода Міністерства торгівлі австрійського уряду
з Рільничо-промислової виставки 1882 р. у Перемишлі;

6 — пам'яткова медаль Виставки бджолярсько-городничої
та домашнього промислу 1884 р. в Тернополі

7

8

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (продовження):

7 — нагородна медаль заслуги Господарської виставки 1886 р. в Чернівцях;

8 — нагородна медаль Загальної крайової виставки 1894 р. у Львові

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (продовження):
 9 — пам'яткова медаль Загальної крайової виставки 1894 р. у Львові;
 10 — медаль — почесна нагорода із Загальної крайової виставки
 1894 р. у Львові

11

12

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (продовження):

11 — пам'яткова медаль про Ювілейну виставку 1902 р.

Політехнічного товариства у Львові;

12 — нагородна медаль Виставки крайового
промислу Галичини 1904 р. в Самборі

13

14

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (продовження):

13 — пам'яткова медаль Ювілейної міжнародної виставки кулінарії 1908 р. у Львові;

14 — нагородна медаль Першої української хліборобської виставки 1909 р. у Стрию

15

16

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (продовження):

15 — нагородна медаль Об'єданого галицького товариства
для городництва і бджільництва;

16 — нагородна медаль Товариства професійних городників у Львові

17

18

Медалі господарських виставок Галичини та Буковини (закінчення):

17 — нагородна медаль крайового уряду Буковини за годівлю худоби;

18 — нагородна медаль крайового уряду Галичини
за внесок освіти в розвиток промисловости

У 1901 р. сейм Буковини ухвалив крайовий фонд у розмірі 5 тисяч корон — для преміювання власників худоби за досягнення расовості та за високу якість годівлі². Згодом для заохочення цієї важливої справи була викарбована медаль з “білого металу”, Д.— 40 мм. На аверсі — традиційно вміщений на горностаєвій мантиї під королівською короною герб Буковини на щиті французької форми — голова корови, а над нею та з боків — три шестипроменеві зірочки. По колу подані написи румунською, німецькою та українською мовами: “PREMIU ALTERII”, “LANDESPREIS”, “НАДГОРОДА КРАЄВА”. Реверс у середині не заповнений, оздоблений лавровим вінком зі стрічкою, має написи вже згаданими мовами по колу — “ЗА ГОДІВЛЮ ХУДОБИ”.

Бронзова медаль, Д.— 55, представляє на аверсі реалістичну композицію, за якою жінка в довгій сукні й свиті, освітлюючи смолоскипом шлях, веде за руку робітника з молотом на рамені праворуч у напрямку фабричних будівель з димарями. Ліворуч і праворуч цих постатей розміщено напис польською мовою: “RĘKA W RĘKĘ Z PRZEMYSŁEM OŚWIATA”. Композиція лаконічно символізує конечність впровадження надбань освіти в промисловість.

На реверсі без декоративної рамки розміщено посередині герб Галичини під короною та написи польською й українською мовами: “NAGRODA WYDZIAŁU KRAJOWEGO” та “НАГОРОДА КРАЄВОГО ВИДІЛЮ”. Виконавець медалі допустив помилку — в слові “нагорода” замість “д” вжив латинську букву “g”, що дає підставу вважати, що він був неукраїнець. Наявність напису українською мовою говорить про гідний внесок української інтелігенції у розвиток промисловості Галичини.

Пам’яткові та нагородні медалі, присвячені темі господарства Галичини й Буковини за часів Австро-Угорщини, мають важливе пізнавальне значення у двох аспектах — господарському й культурному.

Їх влучні сюжети відобразили поступовий та неминучий розвиток під впливом освіти крайового господарства, передовсім промисловості, основні виробничі машини допоможуть підняти рівень продуктивності сільського господарства. У той же час деякі медалі свідчать про вагомий внесок українських трударів у справу економічного розвитку. Таким внеском була, зокрема, їх участь у крайових виставах, незважаючи на перепони чужинецької панівної верхівки.

У тодішніх умовах експонування українських виробів широкого вжитку та мистецтва спричинилася до піднесення національної свідомості українців та зміцнення віри у свої продуктивні сили.

Що ж до культурного погляду, то ці пам’яткові та нагородні медалі несуть відпечаток зміни мистецьких стилів від класичного до реалістичного з певним збереженням традиційної форми та переважно алегоричної композиції. Надзвичайно цікавим їх досягненням є розкриття в малій пластичній формі багатства господарських і культурних тем. Образи, відтворені на медалях, дають дещо прикрашену оцінку явищ реального життя на засадах гуманізму та демократизму.

Хоч авторами деяких з цих медалей могли бути українські митці, мабуть, засвідчити свої прізвища вони не мали змоги. Водночас факт

² Буковина.— 1901.— Ч. 76.

напису українською мовою на низці медалей говорить про певні успіхи українців у боротьбі за національне самовизначення та права.

Цінність більшості пам'яткових медалей про господарський розвиток Галичини й Буковини зберігається донині — як першоджерела не тільки для вивчення суспільних подій, а й для використання крайових традицій у медальерному мистецтві України.

Nestor KOZIY

**MEDALS OF THE ECONOMIC EXHIBITIONS IN HALYCHYNA AND
BUKOVYNA IN THE SECOND HALF OF THE 19TH — THE BEGINNING
OF THE 20TH CENTURY**

One of the concluding events in the economic development of Halychyna and Bukovyna in the second half of the 19th — the beginning of the 20th century were regional economic exhibitions, organized in different cities of Western Ukraine. To mark these events special medals were made of which more than thirty are described in this article.

Special attention is given to the memorial medals of the First Regional Agriculture and Industry Exhibition in L'viv (1877), the Ethnography Exhibition in Kolomyia (1880), the Gardening, Housekeeping and Apiarian Industry Exhibition in Ternopil' (1884), etc.; to the award medals of the exhibitions held in Chernivtsi, Sambir, Stryi, Peremyshl', and other places.

The medals for all Western Ukrainian economic exhibitions of the time were manufactured, for the most part, by medallists of Vienna and L'viv.